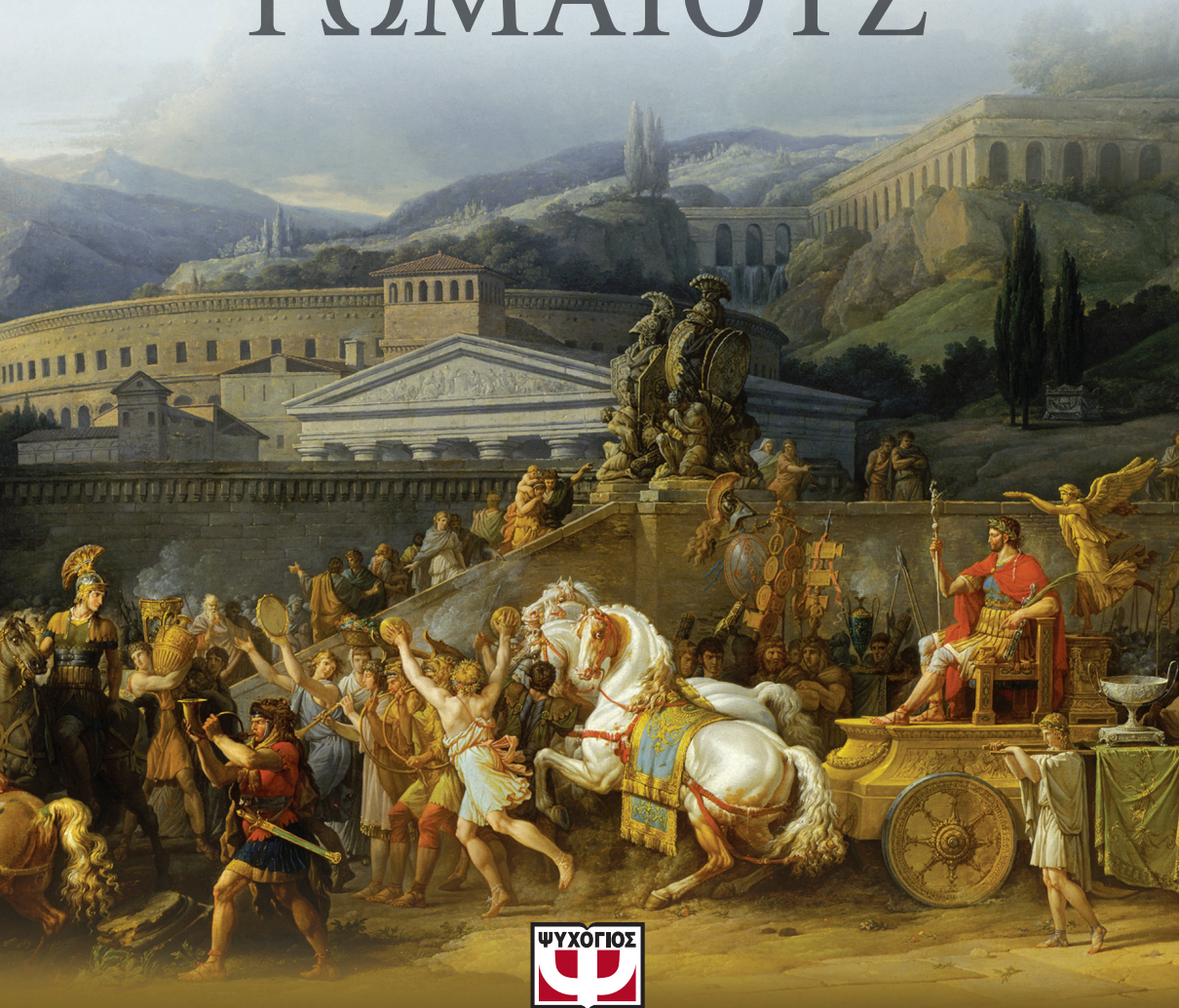


ROBIN WATERFIELD

# Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ

# ΡΩΜΑΙΟΥΣ



---

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

Διεύθυνση σειράς: Μάρκος Καρασαρίνης

---

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: TAKEN AT THE FLOOD  
– THE ROMAN CONQUEST OF GREECE

Από τις Εκδόσεις Oxford University Press, Λονδίνο 2014

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Robin Waterfield

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Δημήτρης Σταυρόπουλος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Κασαπίδης

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Δημήτρης Χαροκόπος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Robin Waterfield, 2014

© Εικόνας εξωφύλλου:

Photo Scala, Florence/The Metropolitan Museum of Art

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2018

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2018

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2699-0

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2700-3

*Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.**

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

**www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>**

**PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.**

Head Office: 121, Tatoiu Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

**www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>**

ROBIN WATERFIELD

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ  
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ

ΡΩΜΑΙΟΥΣ

*Μετάφραση: Δημήτρης Στανρόπουλος*



*Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται σε δύο ομάδες φίλων,  
δύο θαυμάσιες οικογένειες, τους Σνόουντον και τους Στάνφορντ*



*Υπάρχουν και στις πράξεις του ανθρώπου παλίρροιες που, αν τις κάνει την ώρα της πλημμυρίδας, πετυχαίνει...*

Ουίλιαμ Σαίξπηρ  
*Ιούλιος Καίσαρας, Πράξη 4, σκηνή 3\**

---

\* Μτφρ. Ερρίκος Μπελιές, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1998.



## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

<i>Εισαγωγή</i> .....	13
<i>Κατάλογος εικόνων</i> .....	19
<i>Χάρτες</i> .....	21
Πρελούδιο: Σύννεφα στη Δύση .....	27
1. Η Ρώμη στρέφεται προς ανατολάς .....	31
2. Οι Ιλλυρικοί Πόλεμοι .....	50
3. Βάρβαροι, γυρίστε σπίτια σας! .....	72
4. Ο βασιλιάς Φίλιππος της Μακεδονίας .....	95
5. Η ελευθερία των Ελλήνων .....	115
6. Ο δρόμος για τις Θερμοπύλες .....	142
7. Η περιφέρεια επεκτείνεται .....	163
8. Έλεγχος εξ αποστάσεως .....	191
9. Η επιλογή του Περσέα .....	210
10. Το τέλος της Μακεδονίας .....	228
11. Ρωμαϊκό Imperium .....	247
12. Ο ελληνικός κόσμος μετά την Πύδνα .....	265
<i>Χρονολογίες-κλειδιά</i> .....	291
<i>Γλωσσάριο</i> .....	297
<i>Σημειώσεις</i> .....	301
<i>Βιβλιογραφία</i> .....	329
<i>Ευρετήριο</i> .....	355
<i>Ευχαριστίες</i> .....	367



## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

---

**Υ**ΠΑΡΧΕΙ κανείς πάνω στη γη που να είναι τόσο στενόμυαλος ή αδιάφορος, ώστε να μη θέλει να ξέρει πώς και χάρη σε ποιο είδος πολιτικού συστήματος κατακτήθηκε σχεδόν ολόκληρος ο γνωστός κόσμος και τέθηκε κάτω από μία αυτοκρατορία, την Αυτοκρατορία των Ρωμαίων, μέσα σε λιγότερο από πενήντα τρία χρόνια – ένα γεγονός άνευ προηγουμένου;» Αυτά έγραψε ο Έλληνας ιστορικός Πολύβιος από τη Μεγαλόπολη στην αρχή του μνημειώδους έργου του.<sup>1</sup> Η περίοδος των πενήντα τριών χρόνων που είχε κατά νου (υπολογίζοντας όλη την περίοδο) αρχίζει με την έναρξη του Β΄ Καρχηδονιακού Πολέμου το 219 π.Χ. και τελειώνει το 167 π.Χ., τη χρονιά που ανατρέπεται η μακεδονική μοναρχία από τη Ρώμη και η Μακεδονία διαιρείται σε «τέσσερις ανεξάρτητες δημοκρατίες».

Η περίοδος που καλύπτω σ' αυτό το βιβλίο περιλαμβάνει τα πενήντα τρία χρόνια του Πολύβιου, αν και αρχίζω λίγο νωρίτερα και τελειώνω λίγο αργότερα. Ξεκινώ με τον Α΄ Ιλλυρικό Πόλεμο του 229 π.Χ. και το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται από το 167 π.Χ., έως την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ. Η σπουδαιότητα της περιόδου έγκειται ουσιαστικά στη σύγκρουση των τότε υπερδυνάμεων – της Ρώμης, της Μακεδονίας και της Συρίας. Αρχίζω όμως με τους αποκαλούμενους Ιλλυρικούς Πολέμους (που δύσκολα αξίζουν το όνομά τους), κυρίως επειδή πιστεύω ότι ο ρόλος τους στην τελική σύγκρουση των τότε υπερδυνάμεων δεν έχει πλήρως εκτιμηθεί ή τουλάχιστον έχει υποτιμηθεί από τους σύγχρονους ιστορικούς.

Ήταν μία περίοδος εξαιρετικής δραστηριότητας και επέκτασης της

Ρώμης, αλλά όπως δηλώνει ο τίτλος του βιβλίου, η εστίασή μου περιορίζεται στην ελληνική Ανατολή και κυρίως στην ηπειρωτική Ελλάδα. Η επέκταση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στις εξελληνισμένες περιοχές ανατολικότερα της Βαλκανικής Χερσονήσου ξεκίνησε αργότερα, αν και τα θεμέλια τέθηκαν στην περίοδο που εξετάζω. Η ρωμαϊκή επέκταση στη Δύση συνέβαινε λίγο-πολύ ταυτόχρονα, με μια σειρά πολέμων με την πλούσια και ισχυρή βορειοαφρικανική πόλη της Καρχηδόνας (οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι) και κατόπιν με τις ισπανικές φυλές. Τα γεγονότα αυτά, κρίσιμα για την ιστορία της Μεσογείου, θα αναφερθούν στο παρόν βιβλίο, κυρίως από την άποψη ότι οι ρωμαϊκές εμπειρίες στη Δύση διαμόρφωσαν τη στάση τους στις ευκαιρίες και στα γεγονότα στην Ανατολή – η αντιμετώπιση του Αννίβα και η εξάντληση των πόρων αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες. Σε κάθε περίπτωση, ο τιάνιος αγώνας με την Καρχηδόνα έχει καταφέρει με την πάροδο του χρόνου να αποσπάσει την προσοχή από τα εξίσου κρίσιμα γεγονότα που συνέβαιναν ανατολικότερα.

Παρεμβάλλω στην (κυρίως στρατιωτική) αφήγηση των γεγονότων σχόλια και «παρένθετες παρατηρήσεις» σε κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα, τα οποία φωτίζουν και προσθέτουν βάθος στην κατανόησή μας εκείνης της περιόδου. Για παράδειγμα, όταν ξεκίνησε η κατάκτηση της Ελλάδας, η Ρώμη ήταν ακόμα σχετικά φτωχή και λιτή· κι έτσι, όταν ήρθε σε μεγαλύτερη επαφή με τους παλαιότερους γείτονές της, με τη μακρά πολιτιστική τους ιστορία και την ευγενική φήμη τους, ανέκυψαν επίμονα ερωτήματα: Πόση από αυτή την παιδεία μπορούμε να υιοθετήσουμε δίχως να χάσουμε την ταυτότητά μας; Θα είχε σημασία; Ποια είναι η ταυτότητά μας; Οι Ρωμαίοι υποχρεώθηκαν να αυτοπροσδιοριστούν σε αντίθεση με τους Έλληνες και το ξεκίνημα ετούτης της διαδικασίας αυτοπροσδιορισμού αποτελεί μία συναρπαστική πλευρά της ιστορίας της περιόδου – συναρπαστική αλλά και δύσκολη στην κατανόηση. Φυσικά, την ίδια στιγμή οι Ρωμαίοι ξεκαθάριζαν και τις εντυπώσεις που είχαν για τους Έλληνες. Υπάρχουν αρκετές ενδείξεις που μας προσφέρουν ενοχλητικές απόψεις για το τι πίστευαν οι Ρωμαίοι για τους Έλληνες και το αντίστροφο.

Αυτό το βιβλίο αποτελεί μέρος μιας σειράς που σχεδιάζεται να αναγνωστεί όχι μόνο από λόγιους, αλλά και από φοιτητές και οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για την αρχαία ιστορία. Εκτός από την προσθήκη βοηθημάτων όπως το γλωσσάριο και το χρονολόγιο, η παράμετρος αυτή έχει μορφοποιήσει το βιβλίο κυρίως ως προς το ότι απέφυγα να πάω σε βά-



θος στις διαμάχες που αφθονούν. Συνεπώς, θα αδράξω ετούτη την ευκαιρία για να πω κάτι σχετικά με ορισμένα συμπεράσματα στα οποία με οδήγησαν οι μελέτες μου και η σκέψη μου.

Πρώτον και σημαντικότερο, σε ό,τι αφορά τον ρωμαϊκό ιμπεριαλισμό, βρίσκομαι εγγύτερα στο στρατόπεδο του Ουίλιαμ Χάρις απ' ό,τι σ' εκείνο του Μορίς Ολό ή των μεταγενέστερων συμμάχων του. Δηλαδή, πιστεύω ότι οι Ρωμαίοι ήταν πιο επιθετικοί ιμπεριαλιστές σ' αυτή την περίοδο απ' ό,τι πίστευαν πριν από την πρώτη έκδοση το 1979 του βιβλίου του Χάρις *Πόλεμος και ιμπεριαλισμός στη δημοκρατική Ρώμη* – ότι δεν πήγαιναν σε πόλεμο μόνον όταν απειλούνταν αληθινά (αν και μπορεί να υποκρίνονταν ότι συνέβαινε), ούτε σύρθηκαν σε σύγκρουση με την Ανατολή από ατύχημα ή από μία σειρά ατυχημάτων (το εκθέτει ο Γκρούεν απλοποιημένα), ούτε ήταν οι ανατολικοί τους πόλεμοι καθαρά αποτέλεσμα συστημικών παραγόντων στον μεσογειακό κόσμο της εποχής (το εκθέτει ο Εκστάιν απλοποιημένα).

Η δυσκολία να εκτιμήσει κανείς αυτό και η εξήγηση που σπουδαίοι λόγιοι μελετούν το ίδιο σώμα πειστηρίων και καταλήγουν σε αντίθετα συμπεράσματα είναι επειδή ο ρωμαϊκός ιμπεριαλισμός εκείνη την περίοδο προσέλαβε μία παράξενη μορφή. Για πολύ καιρό δεν υπήρξε καμία πραγματική προσάρτηση – ούτε φορολόγηση, ούτε στρατός κατοχής, ούτε ιμπεριαλιστικές διοικητικές δομές. Κάθε φορά που έρχονταν οι Ρωμαίοι, αποσύρονταν μ' έναν παλιρροϊκό τρόπο που διήρκεσε δεκαετίες. Όμως, κατά την άποψή μου, κάθε φορά που αποσύρονταν, άφηναν όλο και περισσότερο από τον ελληνικό κόσμο κάτω από μία μορφή έμμεσης εξωθεσμικής εξουσίας. Ήταν ένα οικονομικό και αποτελεσματικό σύστημα που απαιτούσε μόνο σεβασμό από τους υπηκόους τους και ελάχιστη δαπάνη πόρων εκ μέρους της Ρώμης. Ωστόσο, απαιτούσε από τους Ρωμαίους να επιδεικνύουν αρκετή αποφασιστικότητα, ακόμα και κτηνωδία, ενόσω βρίσκονταν εκεί, για να επιβάλουν τον σεβασμό, ενώ ήταν απόντες, ακόμα και σ' εκείνους που δεν είχαν εξασθενήσει από την προηγούμενη επίδειξη κτηνωδίας.

Το να υποστηρίζουμε ότι η Ρώμη αναγκάστηκε να εμπλακεί σε πόλεμο για ηθικούς λόγους, όπως οι υποχρεώσεις έναντι φίλων ή επειδή ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος σε μία κατάσταση μεσογειακής «αναρχίας» (ελλείπει διεθνούς δικαίου ή μιας ισχυρής κεντρικής εξουσίας), δε δίνει την όλη εικόνα. Ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι υπήρχε κάποιος εξωτερικός εξαναγκασμός, η απάντηση που έδιναν οι Ρωμαίοι δεν καθοριζόταν πλήρως από αυτόν. Τα στοιχεία δείχνουν, πιστεύω, ότι συχνά επέλεγαν τον

πόλεμο με δική τους πρωτοβουλία, ότι το κήρυγμα περί «εξαναγκασμού από εξωγενείς παράγοντες» αποτελεί μία ηχώ της προπαγάνδας για τη δικαιολόγησή τους και ότι χάρη στη μιλιταριστική φύση του πολιτισμού τους, δεν έχαναν ευκαιρία να επεκτείνουν την ισχύ τους.

Δεύτερον, δυσκολεύομαι να δεχτώ ότι υπήρχε στη Ρώμη ένα «κόμμα ειδικών για την Ελλάδα» που επηρέαζε την πολιτική της Συγκλήτου. Υπήρχαν φυσικά ορισμένοι που γνώριζαν καλύτερα την ελληνική γλώσσα και τα ελληνικά ζητήματα από άλλους και οι συγκλητικοί, επειδή δεν ήταν ανόητοι, τους αξιοποιούσαν. Στο αφήγημα που ακολουθεί, θα βρούμε συχνά ανθρώπους που επιλέγονταν με κλήρο να διοικήσουν έναν στρατό στην Ελλάδα ή στη Μικρά Ασία και μετά χρησιμοποιούνταν για διπλωματικές αποστολές στην Ανατολή ή ως σύμβουλοι σε μεταγενέστερους στρατηγούς. Και πάλι όμως, μία από τις καινοτόμες πρακτικές που καθιερώθηκαν στη Ρώμη από τον Β΄ Καρχηδονιακό Πόλεμο ήταν να παρατείνεται η θητεία των μάχιμων διοικήσεων έφερον σε πέρας την αποστολή τους, κι αυτό το απλό αλλά αποτελεσματικό μέτρο εφαρμόστηκε στους ανατολικούς πολέμους. Ήταν ένας τρόπος για να αντισταθμίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις από την αναπόφευκτα μικρή θητεία της ρωμαϊκής πολιτικής ζωής, με τις ετήσιες εκλογές της και άλλες δικλίδες ασφαλείας κατά της ατομικής ισχύος. Όμως, παρόλο που αναμφίβολα υπήρχαν ομάδες πίεσης εντός της Συγκλήτου και μολονότι οι προσωπικές σχέσεις μετρούσαν πολύ στην πολιτική ζωή της Ρώμης, το να θεωρήσουμε αυτούς τους ειδήμονες για την Ελλάδα ως μία ομάδα πίεσης υπερβαίνει τα δεδομένα που έχουμε.

Τρίτον, δεν έχω πειστεί ότι υπήρχε κάτι σαν πάλη των τάξεων στην Ελλάδα στο πρώτο μισό του 2ου αιώνα π.Χ. Τα λίγα στοιχεία που υπάρχουν ταιριάζουν με την ιδέα πως επρόκειτο μάλλον για προπαγάνδα παρά για αληθινό γεγονός: γνωρίζοντας τη ρωμαϊκή προτίμηση για διοίκηση από τους πλούσιους, οι πολιτικές παρατάξεις έλεγαν για τους εχθρούς τους ότι υποδαύλιζαν λαϊκιστικές μεταρρυθμίσεις του πολιτεύματος. Υπήρχαν αναμφίβολα οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις σε ορισμένες ελληνικές πόλεις, αλλά φαίνεται ότι είχαν επηρεάσει όλα τα στρώματα της κοινωνίας.

Τέταρτον, μερικοί θα βρουν ομοιότητες ανάμεσα στον ιμπεριαλισμό της δημοκρατικής Ρώμης και σ' εκείνον των Ηνωμένων Πολιτειών σήμερα. Ο πολιτιστικός ιστορικός Τόμας Μπέντεντ ορίζει εύστοχα την παράξενη φύση του αμερικανικού ιμπεριαλισμού μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τους ακόλουθους όρους: «Η έμμεση εξουσία και η επιρ-

ροή αντικατέστησαν την αποικιοκρατία – οι στρατιωτικές βάσεις, τα κράτη-πελάτες και η οικονομική βοήθεια αντικατέστησαν τα αποικιακά κράνη, τα παντελόνια ιππασίας και τους μονάρχες». <sup>2</sup> Αλλάζοντας τους κατάλληλους όρους, θα μπορούσε να είναι μία περιγραφή της ρωμαϊκής πολιτικής όπως απεικονίζεται σ' αυτό το βιβλίο. Δεν αρνούμαι τις ομοιότητες, αλλά θα χρειαζόταν ένα διαφορετικού είδους βιβλίο για να τις αναδείξει λεπτομερώς – κι ένας διαφορετικός συγγραφέας, που να είναι περισσότερο καταρτισμένος στη σύγχρονη ιστορία και στην πολιτική ανάλυση. Πάντως, δε θα αρνιόμουν ότι η ομοιότητα με τη σύγχρονη εκδοχή της δημιουργίας αυτοκρατοριών με εκβιασμούς, δωροδοκίες και μετρημένες επεμβάσεις μπορεί να έχει βοηθήσει να ανοίξουν τα μάτια μου στη φύση του αρχαίου εξαδέλφου της.

Εν ολίγοις, για τους σκοπούς αυτού του βιβλίου έχω αποφύγει τις μικρές λεπτομέρειες απ' όλες τις ακαδημαϊκές διαμάχες. Ο πρώτος μου στόχος δεν είναι άλλος από το να ερμηνεύσω μία πολύπλοκη, σημαντική και σχετικά άγνωστη περίοδο της ευρωπαϊκής ιστορίας και δεν έχω παρεκκλίνει από τον σκοπό μου. Έχω χρησιμοποιήσει όμως τις σημειώσεις όχι μόνο για παραπομπή, αλλά και για να καταδείξω στον αναγνώστη τις κύριες επιστημονικές διαμάχες καθώς ανακύπτουν. Για τον ίδιο λόγο έχω συμπεριλάβει μία πλούσια βιβλιογραφία, ώστε να βοηθήσω στην περαιτέρω έρευνα.

Πράγματι, υπάρχουν πολλά θέματα που καλούν για επιπλέον μελέτη. Πρόκειται για μία μοναδική περίοδο στην ευρωπαϊκή ιστορία, γεμάτη με γεγονότα που άλλαξαν τον κόσμο. Οι δύο πολιτισμοί που η ανάμειξη τους θα δημιουργούσε αυτό που αποκαλούμε «οι κλασικοί», τη θεμέλια παιδεία της Ευρώπης, ήρθαν για πρώτη φορά σε διαρκή επαφή. Από τα μεγάλα μακεδονικά βασίλεια που είχαν δημιουργηθεί από τους πολέμους των διαδόχων του Μεγάλου Αλέξανδρου, ένα καταστράφηκε από τους Ρωμαίους (Μακεδονία) κι ένα άλλο εξασθένησε σοβαρά (Συρία). Η Αίγυπτος ήταν ήδη αδύναμη, ενώ η Πέργαμος συμμαχούσε ούτως ή άλλως με τη Ρώμη. Στην αρχή της περιόδου που εξετάζω, υπήρχαν πέντε υπερδυνάμεις στη Μεσόγειο. Λιγότερο από εξήντα χρόνια αργότερα, υπήρχε μόνο μία. Πάνω απ' όλα, βλέπουμε μεγάλα κομμάτια της Ελλάδας να αναστατώνονται και μετά να καταστρέφονται σε τέτοιο βαθμό, ώστε έκαναν αιώνες για να συνέλθουν. Είναι δελεαστικά να τελειώσω αυτή την εισαγωγή όπως την άρχισα: με την ίδια πρόκληση προς τον αναγνώστη που διατύπωσε ο Πολύβιος περισσότερο από δύο χιλιάδες χρόνια πριν.



## ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

---

- 1.1. Φοινίκη. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 1.2. Κουιάδα της Αντιγόνης. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 2.1. Νεωλκοί των Οινιάδων. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 2.2. Η πόλη Φάρος. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 2.3. Θρίαμβος (από την Αψίδα του Κωνσταντίνου). Musei Capitolini. © 2012. Photo Scala, Φλωρεντία.
- 2.4. Φίλιππος Ε΄. Ευγενική χορηγία του Classical Numismatic Group, Inc.
- 3.1. Λισσός. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 3.2. Φθιώτιδες Θήβες. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 3.3. Νόμισμα Λαβεατών. Καθηγητής Selim Islami.
- 4.1. Ερμής αναπαυόμενος. Museo Archeologico Nazionale, Νάπολη, Ιταλία. Vanni/Art Resource, Νέα Υόρκη.
- 5.1. Στενά του Αώου. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 5.2. Τίτος Κόιντος Φλαμινίος. The Trustees of the British Museum/ The British Museum.
- 5.3. Ακροκόρινθος. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 5.4. Πηγή στις Κυνός Κεφαλές. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 6.1. Σκιπίων ο Αφρικανός ο Πρεσβύτερος. © The Art Gallery Collection/Alamy.
- 6.2. Κρατήρας Δεοβενίου. The Art Archive/Alamy.
- 6.3. Το ψηλό πέρασμα στις Θερμοπύλες. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 7.1. Πολιορκία (από τη στήλη του Τραϊανού). Museo della Civiltà Romana, Ρώμη. © 2012. DeAgostini Picture Library/Scala, Φλωρεντία.



- 9.1. Περσέας. The Art Archive/Jean Vinchon νομισματολόγος, Παρίσι/Συλλογή Dagli Orti.
- 9.2. Αντίοχος Γ'. Corbis/The Gallery Collection/Corbis.
- 9.3. Ο Μεγάλος Βωμός της Περγάμου. BPK, Bildagentur für Kunst, Kultur and Geschichte, Βερολίνο/Σκάλα Φλωρεντία.
- 10.1. Σκόδρα. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 10.2. Μνημείο Λεύκιου Αιμίλιου Παύλου. Heinz Kähler: Der Fries vom Reiterdenkmal des Aemilius Paullus in Delphi (Monumenta Artis Romanae)/Dr. H-R. Cram.
- 11.1. Είσοδος στην Αντιγόνηα. Φωτογραφία: Kathryn Waterfield.
- 11.2. Ο τάφος του Γένθιου. Φωτογραφία: Tim Hucker.



## ΧΑΡΤΕΣ

---

- A. Τα ελληνοιστικά βασίλεια γύρω στο 230 π.Χ.
- B. Μικρά Ασία και Αιγαίο
- Γ. Κεντρική Μεσόγειος
- Δ. Βόρεια Ελλάδα, Μακεδονία και Θράκη
- Ε. Πελοπόννησος και κεντρική Ελλάδα



Χάρτης Α  
Τα ελληνιστικά βασίλεια γύρω στο 230 π.Χ.

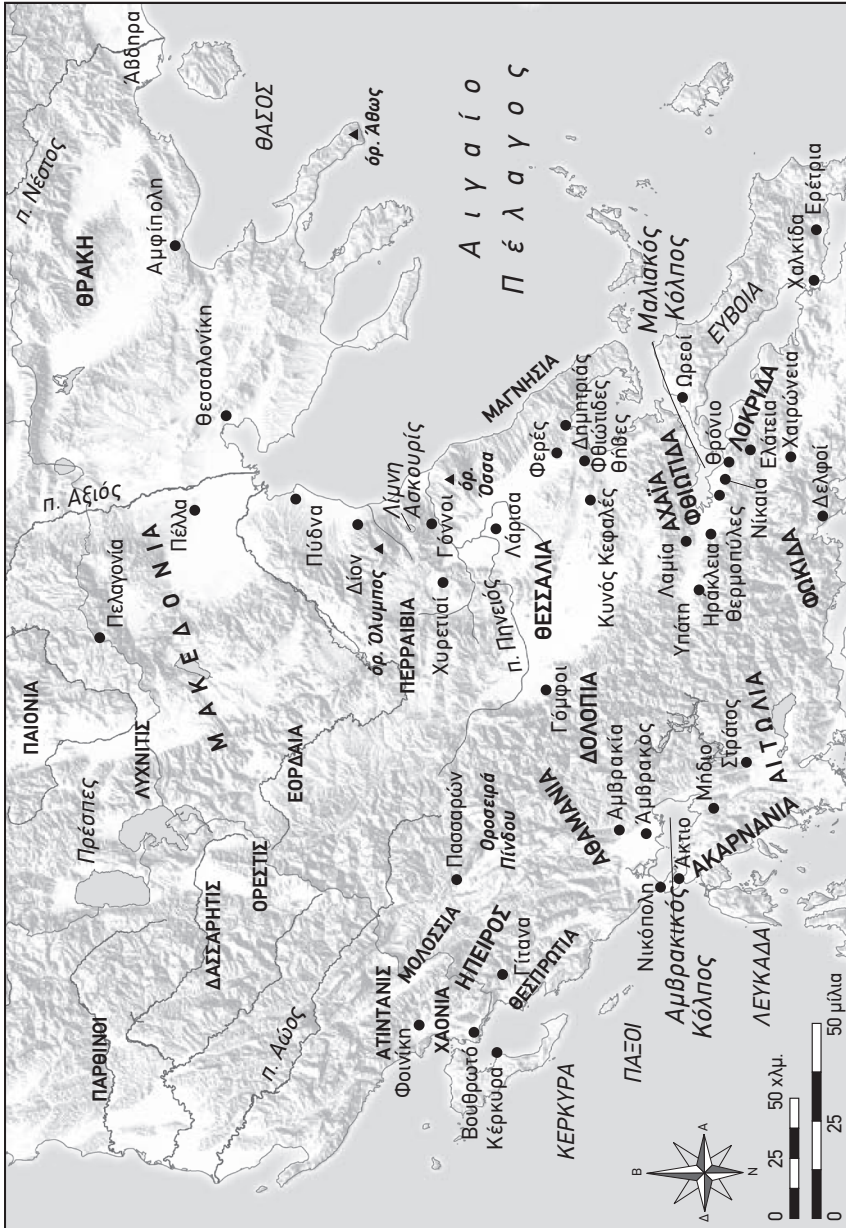


Χάρτης Β  
Μικρά Ασία και το Αιγαίο





Χάρτης Γ  
Κεντρική Μεσόγειος



Χάρτης Δ  
Βόρεια Ελλάδα, Μακεδονία και Θράκη



Χάρτης Ε  
Πελοπόννησος και Κεντρική Ελλάδα



## ΠΡΕΛΟΥΔΙΟ: ΣΥΝΝΕΦΑ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

---

Του ήρθε, φαντάζομαι, σαν λάμψη αστραπής – η τολμηρή ιδέα που ώθησε τον Πολύβιο από τη Μεγαλόπολη να καθίσει να γράψει τη δεκαετία του 150 π.Χ. και να συνθέσει ένα από τα μεγαλύτερα ιστορικά έργα που έχουν γραφτεί ποτέ στη Δύση, την ιστορία, σε σαράντα βιβλία, της ταχείας ανόδου της Ρώμης σε αυτοκρατορική ισχύ στη Μεσόγειο. Είχε ζήσει ο ίδιος αρκετές από τις αναταράξεις αυτής της περιόδου αλλαγών κι εκείνο που είδε ήταν ότι, από κάποιο σημείο και μετά, όλη η ιστορία της Μεσογείου γινόταν ένα οργανικό σύνολο (η παρομοίωσή του), υπό την έννοια ότι οι ιστορίες των διαφόρων τμημάτων του μεσογειακού κόσμου συνοψίζονταν όλες στην ιστορία της Ρώμης. Η Ρώμη έγινε το κέντρο και όλα τα άλλα βρισκόνταν στην περιφέρειά της. Πίστευε επίσης ότι θα μπορούσε να ορίσει με ακρίβεια τη στιγμή που ξεκίνησε ετούτη η διαδικασία: το καλοκαίρι του 217 π.Χ., σε μία συνέλευση στη Ναύπακτο, κοντά στην είσοδο του Κορινθιακού κόλπου, όπου παρέστησαν εκπρόσωποι όλων των σημαντικότερων ελληνικών συμπολιτειών και κρατών.<sup>1</sup>

Η μόνη ομιλία που ο Πολύβιος κατέγραψε από αυτή τη συνέλευση, αν και θεωρείται απίθανο να είναι ακριβής σε όλες τις λεπτομέρειές της,<sup>2</sup> εκφωνήθηκε από έναν αξιωματούχο της Αιτωλικής Συμπολιτείας, τον Αγέλαο τον Ναυπάκτιο. Ο Αγέλαος παρότρυνε τους συγκεντρωμένους Έλληνες να σταματήσουν να πολεμούν ο ένας τον άλλο, όχι μόνο ως θέμα αρχής αλλά και ως επείγουσα ανάγκη. «Αν επιτρέψετε ποτέ τα σύννεφα που τώρα συγκεντρώνονται στη Δύση να φτάσουν πάνω από την Ελλάδα», είπε, «φοβάμαι πολύ πως όλα τα παιχνίδια μας με



πολέμους και εκχειρίδες θα τελειώσουν απότομα και θα αρχίσουμε να προσευχόμαστε στους θεούς να αποκτήσουμε πάλι την ελευθερία να πολεμούμε και να ειρηνεύουμε όταν εμείς θέλουμε, και γενικά να μπορούμε να λύνουμε μόνοι μας τις διαφορές μας». Ο Αγέλαος είχε δίκιο: οι ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις στη Ναύπακτο ήταν οι τελευταίες που θα διεξήγαν ποτέ μόνοι τους οι Έλληνες, δίχως τη ρωμαϊκή παρέμβαση. Το αν είχε δίκιο για το επακόλουθο συμπέρασμά του, πως αν οι Έλληνες ενώνονταν θα μπορούσαν να κρατήσουν μακριά τους Ρωμαίους, δε θα το μάθουμε ποτέ, διότι δε συνέβη.

Σίγουρα, ένας ομιλητής εκείνη την εποχή δε θα μπορούσε να γνωρίζει πως αυτοί που θα έρχονταν θα ήταν οι Ρωμαίοι. Ο Πολύβιος κάνει τον Αγέλαο να υπαινίσσεται, ορθά, πως θα ήταν είτε οι Ρωμαίοι είτε οι Καρχηδόνοι. Όποιος από τους δύο κι αν κέρδιζε τον πόλεμο που μαινόταν τότε στην Ιταλία, θα έλεγχε ολόκληρη την πολιτισμένη δυτική Μεσόγειο, ενώ οι πλούσιοι πόροι της Ισπανίας, της Σικελίας, της Ιταλίας και της Τυνησίας θα χρησιμοποιούνταν απλώς για να αυξήσουν την ισχύ και την απληστία του. Όποια πλευρά κι αν κέρδιζε τον πόλεμο, ήταν μοιραίο, προτού περάσει πολύς καιρός, να στρέψει την προσοχή της προς ανατολάς. Έτσι γινόταν στην αρχαία Μεσόγειο. Φυσικά, όμως, ο Πολύβιος γνώριζε όπως και οι αναγνώστες του πως θα ήταν οι Ρωμαίοι.<sup>3</sup> Η ομιλία αποτελεί μία προφητική ειρωνεία.

Η έλευση όμως των Ρωμαίων δεν ήταν ο μόνος λόγος που ο Πολύβιος επέλεξε αυτή τη στιγμή ως κρίσιμη για την ιστορία της Μεσογείου. Όταν ο Αγέλαος έλεγε ότι οι Έλληνες έπρεπε να σταματήσουν να πολεμούν μεταξύ τους, είχε κυρίως κατά νου έναν Μακεδόνα, για να λέμε την αλήθεια. Αποτόλμησε να επιπλήξει τον βασιλιά Φίλιππο Ε΄ της Μακεδονίας και να του πει να σταματήσει να υποδαυλίζει τον πόλεμο μεταξύ των Ελλήνων. Αν ήταν φιλόδοξος, είπε, όφειλε να κοιτάξει προς την Ιταλία. Όποιος νικούσε εκεί θα ήταν εξαντλημένος κι ευάλωτος. Μεμιάς άνθισε μία ιμπεριαλιστική ιδέα που δεν ήταν παρά μόνο ένας σπόρος στο μυαλό του Φιλίππου (ή τουλάχιστον έτσι ισχυρίζεται ο Πολύβιος). Το δυτικό και το ανατολικό μισό της Μεσογείου μπήκαν σε τροχιά σύγκρουσης.

Η ομιλία του Αγελάου αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι το 217 π.Χ. μερικοί Έλληνες πολιτικοί γνώριζαν την πιθανότητα απειλής εκ μέρους της Ρώμης. Ακολουθεί ένα δεύτερο ανέκδοτο, μία διάσημη ιστορία που έγινε πενήντα χρόνια αργότερα, το 168 π.Χ. Ο Αντίοχος Δ΄ της Συρίας ετοιμαζόταν να καταλάβει την Αλεξάνδρεια, να ανατρέψει την

παραπαίουσα δυναστεία των Πτολεμαίων και να κατακτήσει ολόκληρη την Αίγυπτο, αλλά ένας Ρωμαίος υπεύθυνος για την επίλυση προβλημάτων, ο Γάιος Ποπίλιος Λαίνας, απαίτησε να αναστείλει την εισβολή και να συμβιβαστεί. Όταν ο Αντίοχος άρχισε να υπεκφεύγει, ο Ποπίλιος (ενεργώντας με την ελευθερία που συνήθως δινόταν στους Ρωμαίους πληρεξούσιους υπάρχους και διοικητές στο εξωτερικό), χάραξε έναν κύκλο γύρω του στο χώμα και του είπε να μην πατήσει έξω απ' αυτόν, αν προηγουμένως δε δώσει την απάντησή του. Ο Αντίοχος υπέκυψε.<sup>4</sup>

Το ερώτημα είναι αναπόφευκτο: Πώς βρέθηκε η Μεσόγειος από το σημείο Α στο Β; Από μία θέση όπου η Ρώμη δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ένα σύννεφο που ξεπρόβαλλε από τα δυτικά, σε μία θέση πενήντα χρόνια αργότερα –μόλις πενήντα– όπου ήταν ικανή να απειλεί τον ισχυρότερο βασιλιά του γνωστού κόσμου και να του αρνείται το δικαίωμα να ασκεί την εξωτερική πολιτική της επιλογής του; Αυτό είναι το ερώτημα που επιχειρεί να απαντήσει ετούτο το βιβλίο.



Οι Ρωμαίοι εισέβαλαν για πρώτη φορά σε ελληνικό έδαφος το 229 π.Χ. Περίπου εξήντα χρόνια αργότερα όλα είχαν τελειώσει και η Ελλάδα έγινε μια από τις πρώτες Επαρχίες της αναδυόμενης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ήταν μια απίστευτη διαδρομή – μια σκληρή και καταστροφική κατάκτηση της χώρας στις οποίες την τέχνη, τη φιλοσοφία και γενικότερα τον πολιτισμό χρωστούσαν τόσο πολλά οι Ρωμαίοι.

Η Ρώμη βρήκε την ανατολική Μεσόγειο χωρισμένη σε μια ανισορροπία δυναμικών μεταξύ τριών μεγάλων βασιλείων: των τριών ελληνιστικών βασιλείων που επιβίωσαν και άνθησαν μετά τους πολέμους του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των διαδόχων του: της Μακεδονίας, της Αιγύπτου και της Συρίας. Εσωτερικές διαμάχες έβγαλαν την Αίγυπτο από την εικόνα, αλλά τα άλλα δύο συρρικνώθηκαν. Έχοντας εξελιχθεί, μετά την κατάκτηση της Καρχηδόνας, στη μοναδική υπερδύναμη της δυτικής Μεσογείου, η Ρώμη επεκτάθηκε και στα ανατολικά, ώσπου ολόκληρη η Μεσόγειος τέθηκε υπό τον έλεγχό της.

Εκτός από τη συναρπαστική στρατιωτική δράση, η ιστορία της κατάκτησης της Ελλάδας από τους Ρωμαίους παίζει σημαντικό ρόλο για την ίδια τη Ρώμη και την αυτοκρατορία που δημιούργησε. Όπως καταδεικνύει ο Ρόμπιν Γουόττερφιλντ, οι Ρωμαίοι ανέπτυξαν μια ιδιαίτερα εξελιγμένη μέθοδο κυριαρχίας εξ αποστάσεως επί των Ελλήνων, χρησιμοποιώντας περισσότερο την εξουσία τους και τη διπλωματία παρά τα στρατεύματά τους. Η παρούσα μελέτη θέτει προκλητικά ερωτήματα για τη Ρώμη και τον πολιτισμό της. Για παράδειγμα, μέχρι ποιου σημείου η ρωμαϊκή κυριαρχία αποτελούσε μια σχεδιασμένη και ηθελημένη πολιτική; Ποιο ήταν αυτό το στοιχείο στην κουλτούρα των Ρωμαίων που τους ωθούσε σε ολοένα και περισσότερες κατακτήσεις; Και πώς επηρεάστηκαν οι Ρωμαίοι διανοούμενοι και καλλιτέχνες από τον αρχαιότερο ελληνικό πολιτισμό τον οποίο οι ίδιοι αναγνώριζαν ως ανώτερο;



Εκδόσεις **ΨΥΧΟΓΙΟΣ**  
www.psychogios.gr



ΔΕΙΤΕ ΕΔΩ ΚΡΙΤΙΚΕΣ  
ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ISBN: 978-618-01-2699-0



9 786180 126990

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 20477

Γ Ι Α Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ Μ Ε Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ